ב״ה, כסלו תשפ״ד

הקמת בית כנסת נוסף באותה העיר

לכבוד הגאון הרב מיכאל שלמה שי׳ אבישיד.

שלום רב,

בעיר בה הנני מתגורר ישנו בית כנסת חב״ד כבר שנים רבות המנוהל על ידי שליח חב״ד, בשנים האחרונות נוצרה הזדמנות מגורים איכותית בעירנו שמשכה עשרות משפחות חבדיו״ת ובצורה טבעית נמשכו חלק גדול מהם לבית חב״ד המקומי.

בקרבת מקום קיים עוד מנין חב״ד כבר שנים רבות, וכן בעיר הסמוכה כרבע שעה הליכה קיים עוד בית חב״ד שעשרות משפחות מעירנו הולכים לשם. וכמובן שקיימים עוד מניינים רבים בעיר מעדות אחרות.

אך נפשם חשקה להתפלל בבית חב״ד של השליח, ובמהלך הזמן נוצרה מתיחות גדולה בין השליח לעשרות מתפללי הבית הכנסת עד שנוצרה עבורם אוירה עוינת ולא רק אווירה אלא לדוגמא באמירת שלום מדלגים עלינו, ולא נותנים לנו עליה לתורה. ועוד טענות רבות.

אחרי ניסיונות רבים להרגיע את המחלוקת והמתחים הכל לא צלח ויש שניסו לתווך ולא הסכים השליח.

בעקבות כך מסרנו מסרים לשליח שלא יהיה ברירה אלא לפתוח בית כנסת נוסף והוא לא חשש לכך כלל, ואמר אין לי בעיה שתפתחו העיקר שתלכו.

ולאור דבריו, כן עשינו לפני כמה שנים וב״ה פתחנו בית כנסת שמשכה עשרות רבות של מתפללים בעלי בתים וב״ה עם אנשים נשים וטף יש לנו קהילה שוקקת חיים כ200 איש בלי עין הרע והאווירה ב״ה טובה ונעימה וסוף סוף אפשר להתפלל בשמחה ורוגע ובשלווה. ולהעיר שאחרי פתיחת בית הכנסת שלנו בהסכמת השליח נפתחה עוד בית הכנסת חב״ד ועברו עוד עשרות מתפללים מבית כנסת השליח לשם כי גם הם חיפשו אווירה שמתאימה להם.

אחרי ההצלחה הגדולה של הבית כנסת שלנו, נעמד השליח ומתנגד עד כדי שמצהיר שיש לסגור את הבית הכנסת שלנו, ובעקבות דבריו אף מקצת אנשים לוחצים על חלק גדול ממתפללי הבית כנסת שלא יפקדו אותה.

ורצינו חוות דעת הלכתית (אף שלא יחשב לפסק דין, כי השאלה מגיע מצד אחד) אבל דעתכם חשובה לנו בפרט שהרב מכיר היטב את הסיפור שנים רבות ובקי בפרטי הפרטים ולכן שאלתנו האם הבית כנסת כשר למהדרין והאם אלו שלוחצים על באי בית הכנסת לא להגיע אלינו נוהגים כדין, והאם בכלל יש מקום בהלכה לסגירת בית הכנסת.

. . .

תשובה: שלום וברכה!

בדבר שאלתכם, ובייחוד אשר הנני מכיר את הנפשות הפעולות מזה שנים רבות, ראיתי לנכון להשיב לכם כפי מיסת הפנאי בימים אלו, חוות דעת הלכתית ולא פסק דין.

והנה, שאלה זו אשר הנכם מציגים עלתה לה רבות במהלך הדורות, והטעם לכך בפשטות: כי אין דעותיהם שוות זה לזה, ושבעים פנים לתורה, ופעמיים שיש צעירים שרוצים את הסגנון שלהם וכדו׳, ואנסה ביריעה הקצרה שלפניכם לפרוש את דעות הראשונים והאחרונים שעסקו

בסוגיה זו – האם מותר הלכתית לפתוח בית כנסת נוסף כשיש מספיק מקום בבית הכנסת הקיים, תוך בירור הלכה למעשה, כדלקמן:

א
מחלוקת הריב"ש והרא"ם

המקור הראשון שמצאנו אשר דן בשאלה האם מותר לפתוח בית כנסת נוסף אפילו במקום שבבית הכנסת הקיים יש מספיק מקום להכיל את כולם, ומה דינם של אלו הבאים ומשתקים את הפותחים, הלא הוא אחד מגדולי הראשונים; רבי יצחק בר ששת (הריב"ש), וזה לשון תשובתו[1]:

"מה שאמרת אם באו יחידים לעשות להם מדרש לתפלה, **וקמו אנשים למנוע, אם נתן לשמוע, ודאי משתקין אותו בנזיפה, שמעכבין את הרבים מלעשות מצוה, ואין עון גדול מזה**, וכבר מנה הרמב"ם ז"ל זה באותן כ"ד דברים שבית דין נזקקים לנדות העובר, ואיתא בירושלמי דמוע"ק (פ"ג ה"א) מעכב רבים מלעשות מצוה צריך נידוי, ואם נותנין טעם לדבריהם מפני ישוב הבית הכנסת שלא תחרב אז הקהל מעיינין בדבר ועושין תקנה לקיים את שתיהן". עד כאן לשונו.

נמצא, שמחמת והקמת בית כנסת הוי דבר מצווה[2], לכן **אין לשמוע** למונעים והמעכבים בזה, ואפילו במקום שייחרב הבית הכנסת הוותיק, אינו כותב שצריך להפסיק מבניית החדש אלא לראות כיצד מקיימים את שניהם[3] - כי וודאי לו, שאין אף שמץ של איסור בהקמת בית כנסת נוסף אפילו שבא במובן מסוים על חשבון השני.

מאידך גיסא רבים המורים שמצטטים את דעתו של רבי אליהו מזרחי (הרא"ם) מתקופת הראשונים כראשון שאוסר לפתוח בית כנסת באופן גורף, וטענה זו באה להם מכיוון שלא עיינו ולמדו את תשובתו מבפנים שמכילה כעשרים עמודים, ובכלל מעיקרה עוסקת בביאור וגדר אומדנא עקב טענה ממונית הבאה מפתיחתו של בית כנסת נוסף, וכלל לא דן על עצם וגוף השאלה האם מותר לפתוח בית הכנסת נוסף, כי אם לאחר שנכנס לסוגייא מעלה זאת כבדרך אגב, ומשם אכן משמע לאיסור כדלהלן, אך גם זאת כלל לא כאיסור גורף, אלא רק במקומות מסוימים כפי שנראה מהתשובה וכפי שביארו זאת גדולי האחרונים.

[להעיר אשר מטרת תשובתנו הינה לברר האם בעצם פתיחת בית הכנסת הנוסף קיים חשש איסור, מבלי להיכנס להיזק הממוני שיכול להיווצר מכך ולאיסור בזה, כיוון שבמקרה דידן אין שום בעיה ממונית שנוצרת עקב פתיחת בית הכנסת הנוסף.

אך נדגיש כמה פרטים אודות מקום שמתעוררת בעיה ממונית עקב פתיחת בית הכנסת הנוסף:

---

[1] תשובה רנ"ג וכעין זה כתב ג"כ בתשובה של"א.

[2] ולהעיר מדברי המהר"ש הלוי (סימן ח) וזה לשונו: "ודאי דאיכא מצוה רבתי **בבנות** ביהכ"נ אשר הוא מקדש מעט בעוה"ר עתה בהיותנו בגלות המר הזה, ואין ביכולת ביד אנשי הקהל למנוע שלא יצאו מתוכם ויבנו בית הכנסת אחר". עד כאן. הרי שבעצם בניית בית הכנסת קיימו מצווה, ובייחוד כיום שבתי הכנסת משמשים בנוסף למקום התפילה גם אכסניא לשיעורי תורה ועבודה.

[3] ולהעיר מדברי הרב אליעזר דוד גרינוולד בשו"ת קרן לדוד (או"ח, סי' כ): ולפי דברי המהר"ם שיק בתשובה הנ"ל היכא דאיכא פסידא להקהל גם הריב"ש מודה דיכולין למחות, וכ"נ מדברי השע"ת באו"ח סי' ק"נ דאחר שהביא דברי הריב"ש הנ"ל סיים אם לא שהקהל גוזרין כן מחמת תועלת המגיע להם, אלא דבאמת אין זה דעת הריב"ש דאדרבה מדבריו משמע דגם היכא דיש הפסד להקהל אין לעכב על ידם רז"ל הריב"ש בתשו' סי' רנ"ג ואם נותנין טעם לדבריהם מפני ישוב הביהכ"נ שלא תחרב אז הקהל מעיינין בדבר ועושין תקנה לקיים שניהם עכ"ל מבואר להדיא דמיירי אף היכא דאיכא פסידא לביהכ"נ הראשון באופן דיש לחוש אפילו לחורבנה ופשיטא דאף דעושין תקנה שלא תחרב מ"מ יתמעט עכ"פ בכמות ובאיכות ויפסידו עי"ז ואפי"ה אין לחוש. עד כאן.

א. ההגדרת של היזק ממוני בכזה מקרה הוא דווקא כאשר נוצר גירעון לפרנסת הרב והחזן וכדו' – "יורד לאומנות חברו", ולא כאשר הגירעון הוא רק בערך ורווח הכנסות בית הכנסת מתרומות ומכירות שהיו נעשות.

כי פשוט שאין בזה טענה כלשהי, שהרי זה כשכן שטוען כנגד שכנו העשיר שאם יעבור לבית אחר ירד ערך בתי שכניו, וכי אסור לו לעבור דירה, אתמהה[4]. ובמקום שעשו כלל מתפללי בית הכנסת תנאי מראש, שלא יעזבו ללא רשות וכדו', או שהיה בית כנסת יחידי בעיר הזו, ומתפללי בית הכנסת הוותיק רוצים לפתוח ביהכנ"ס נוסף הרי שאז הדין שונה, כבפנים.

ב. גם במקום שיורד פרנסת הרב, (שעל זה נסובה תשובתו הידועה של רבי משה פינשטיין[5] שרבים מצטטים ממנה לאיסור - על עצם פתיחת בית כנסת, אך טעות נפלה בידם, כי כאמור תשובתו אינו עוסקת בזה כלל, אלא בבעיה הממונית שנוצרה עקב פתיחת בית הכנסת הנוסף ובמקום שירד פרנסת הרב פחות מכדי ההוצאה לאנשים בינונים כפי שכותב שם.

והמעיין שם יראה שעל אף שכתב שאין להתיר פתיחת בית הכנסת משום שינוי נוסחאות, בכל זאת לאחר עיון יוכח שכאשר ישנו חילוק גדול או שאכן ישנו ביטול תפילה עקב שינוי הנוסח, גם דעתו שיש להתיר לייסד בית כנסת נוסף, וכן דייק זאת בפסקי המשפט[6] וראה בפנים שכן גדולי הראשונים התירו ופשיטא שרבי משה לא בא לחלוק עליהם).

בחזרה לגופם של דברים: כאשר אדם פותח חנות במקום שהדבר יגרום להיזק ממוני לחברו, דהיינו: שלא רק שלא ירוויח כבעבר, אלא יפסיד ויגיע למצב שפרנסתו היא פחות מכדי הוצאה לאנשים בינונים, - 'פוסק חיותו', אזי בזה באנו למחלוקת[7] האם מותר לו לעשות כן. ופסקו רוב האחרונים כרוב דברי הראשונים אשר אין בזה שום בעיה ומותר לו לעשות כן, באם הוא מבני עירו וכו', וכן נקט להדיא אדמו"ר הזקן בשולחנו[8], אלא שיש מן האחרונים שנקטו כשיטת האביאסף לאסור.

והיות ודעת השו"ע והרמ"א לא כן, נראה להתיר בזה, אלא שממידת חסידות יש להימנע מכך, כפי שאדמו"ר הזקן ציין. וממילא הוא הדין כאשר יורד פרנסת הרב שבזה באנו לדין הסגת גבול ממונית, ויש עוד להאריך בזה ואכ"מ.].

וזה לשון תשובת הרא"ם (חלק א' סימן נ"ג):

"וגם הפרוד שנפרדו מהם מעוט הקהל שלא כדין עשו מה שעשו שהרי היה להם להמשך אחר רוב דעות הקהל כפי מה שגזרה תורתנו הקדושה אחרי רבים להטות ואפילו אם היו המועטים יותר עשירים ויותר חכמים מהמרובים כדאוכחנו לעיל, הנה מכל אלו הפנים שורת הדין נותנת שיתנו כל ההקדשות בידי הכת הגדולה שיעשו בהם כרצונם אם להפקידם ביד מי שירצו ואם לפזרם באי זו מצוה שירצו,

וגדולה מזו אני אומר שאפילו הם אינם רשאין לקבוע כת לעצמם מכיון שמתחלה שלא כדין נעשת אבל ראוי שילכו להתפלל עם הכת האחרת ולהשלים עמהם ויהיו כלם לאחדים כאשר

---

[4] וראה עוד בנושא זה במובא בפתחי תשובה (חו"מ קס"ב ס"ק ו).
[5] חו"מ ח"א סימן ל"ח.
[6] עמ' ל"ז הערה 72.
[7] ראה בספר פסקי המשפט עמ' ל"ג ואילך.
[8] הלכות הפקר והשגת גבול סי"ג.

היו בראשונה כדי שתתקיים גזרת תורתנו הקדושה דאחרי רבים להטות במקומה **ואחר כך אם ירצו יחיד או רבים לצאת מחמת שאין הבית מכילה אותם או מחמת סבות אחרות שאינן מחמת חלוק הדיעות שביניהם הנה הרשות בידם**,

אבל **שיצאו מאותו כנסת מחמת שהם רוצים לקיים דעותיהם ולבטל דעת הרבים** הפך גזרת התורה הוה ליה כמו הדיינים שנתוועדו ושמעו דברי הבעלי ריבים וכשנחלקו בדיעותיהם באותו דין וראו המועטים שרבו דיעות החולקים עליהם קמו והלכו להם ולא רצו לקיים גזרת אחרי רבים להטות שהם עוברים במצות עשה דאחרי רבים להטות״. עד כאן לשונו.

הרי לן דעתו שאין רשות למיעוט לפרוש מן הרוב, אך זהו רק **במקרה בו נתגלו ביניהם חילוקי דעות**, והמיעוט לא רוצה להתבטל בפני הרוב ומרגיש מעצמו, שאז הדבר אסור שפורשים מן הרוב, אך חזינן במפורש שכאשר המקום צר מלהכיל או שאינו בא מחמת מריבה וקטטה נראה שדעתו שמותר לן בפתיחתו.

ב
ההכרעת השו״ע ונו״כ

מרן השולחן ערוך כלל לא הזכיר נידון זה, אך הרמ״א[9] התייחס לכך ולא הביא אלא את שיטת הריב״ש בלבד, **ומשמע דנקט כותיה**[10]. כלשונו:

״ואם רוצים לבנות להם ביה״כ אחר או יחדים הבאים לבנות להם ביה״״כ אין אחרים יכולים למחות בידם והמוחה ראוי לניזפה״. עד כאן.

בנושאי כלי השולחן ערוך, מצינו למגן אברהם שהתייחס לדין זה, וזה לשונו (או״ח סו״ס קנ״ד ס״ק כ״ג בסופו):

״המעכב לבנות בית הכנסת אפילו יש בית הכנסת אחרת בעיר מונע הרבים מלעשות מצוה (ריב״ש רל״א ורל״ג ר״י הלוי מ״ד מ״ה), ומדברי הרא״ם (ח״א נ״ג) נראה שס״ל דאם הבית הכנסת מכילה אותם אסורים ליפרד וכ״כ במשפטי שמואל סי׳ מ״א, ועיין בהר״ש הלוי סימן ה״״. עד כאן לשונו.

הרי שהביא את ב׳ דעות הראשונים הנ״ל, והראה שהמחלוקת ביניהם היא במקרה בו רוצים לפתוח בית כנסת נוסף במקום שהוותיק יכול להכיל את כולם, משמע מכאן שאם לא היה יכול להכיל או טענה אחרת (כגון מנהגים או נוסחאות שונות בתפילה) וודאי שהרא״ם היה מתיר, כאמור.

אך במקרה שיש מקום ורוצים סתם לפתוח בית כנסת נוסף, בזה לא הכריע כמי ההלכה[11].

ג
הכרעת גדולי האחרונים

כדברים האלו ובתוספת חידוד, כתב הכנסת הגדולה[12] וזה תורף דבריו[13]:

בוודאי שכאשר אנשי קהילה מתאגדים לפתוח בית כנסת נוסף הוי דבר מצווה ואין מי שיכול לעכב עליהם, מלבד במקרה בו הייתה הסכמה מראש שלא יפתחו כן או שיפגע בתכלית בבית

---

[9] חושן משפט, סימן קס״ב, ז. וכן הוא בדרכי משה (שם, סימן קס״ג אות ד).

[10] וכן הסיק בשו״ת כתב סופר חו״מ סימן ל״ט.

[11] ותימה על החיי אדם (כלל י״ז, מ״ה) שכתב בפשטות שהלכה כהרא״ם וציין למגן אברהם הנ״ל, שהרי לאחר שציין המג״א את דברי הרא״ם סיים ועיין במהר״ש הלוי (סימן ח) ושם מפורש שכאשר לא הייתה הסכמה מראש ורוצים לפתוח עוד בית כנסת הרי שההלכה כהריב״ש, אף במקום שסיבת הפתיחה היא מחמת חילוקי הדעות, היפך ממה שכתב הרא״ם מפורש. ומכך שסיים המג״א עיין בדבריו משמע שאף מצדד שהלכה כמותו.

[12] בהגהות לטור או״ח סימן ק״נ, א-ב.

[13] להלן מובא תוכן המבוסס על דבריו שם, ועל תשובת הישכיל עבדי דלקמן.

הכנסת הוותיק שאז אנשי הקהילה ידונו ויראו כיצד משלבים ביניהם, אך במקרה ואין תנאים אלו, אין בזה שום בעיה.

ואף דעת הרא״ם והמשפטי שמואל יודו בזה, על אף שכתבו שיכולים לעכב, כי דיברו במקום שפתיחת בית הכנסת באה מרצון למחלוקת בלבד או במקום שהיה רק בית כנסת אחד ברחבי העיר ופתיחה של בית כנסת נוסף היווה לחילול ה׳ – שאין עם ישראל מסתדר זה עם זה, כדברי המשפטי שמואל: ״עיר שיש בה **בית הכנסת א׳**, אין יכולים ליחלק ולעשות בית הכנסת אחר מחדש״.

משמע דאין להם רק בית כנסת אחד שכולם מתפללים בו. ועכשיו רוצים להיפרד מבית זה, דבזה וכיוצא בו ניכרים הדברים לכל דהם **מתפרדים מסיבת המחלוקת** שביניהם. או שע״י שנפרדים יתרחקו הלבבות ויבואו לידי מחלוקת ולזה ראוי שלא לפרוץ גדר זה של האיחוד לאהבת השלום.

משא״כ בעיר שכבר יש בה הרבה בתי כנסיות. שאין כאן חשש מחלוקת ע״י הוספת בית כנסת אחר מכיוון שכבר הורגלו בכך להיות כל עשרה שבי שכינתא שריא יש להם בית כנסת.

או במקום שישנם עדות רבות, וכל עדה רוצה לסדר בית כנסת לעצמה להתפלל ע״פ מנהג עירה.

כאשר המנהג, שכאשר ישנם עדות וקהילות שונות מכל קצות כארץ וכל אחד יש לה בית הכנסת לעצמה להתפלל בה ע״פ מנהג מקומה, בכזה פשיטא שהרא״ם ומשפ״ש ודעמייהו אזלי ומודו. שאין רשות לשום א׳ שיוכל לעכב בידו.

כדברים הללו נקט להלכה הרב עובדיה הדאיה[14] באחד מתושבותיו ואף חרץ את לשונו: ״**ומי שמעכב בידו, הרי הוא נאחז בסבך לטותא דרבנן נח״ש שרף ועקרב שאין תרופה למכתו כמ״ש ז״ל והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשיכתן נשיכת שעול ועקיצתן עקיצת עקרב וגדול עונו מנשוא ורח״ל מעונשיה** כמ״ש הריב״ש ז״ל הנ״ל.

ד
כוונה בתפילה וקהילה בפני עצמה

בר מן דין, ראוי לציין עוד כמה טעמים להתיר שראינו בדברי גדולי האחרונים, כאשר קבוצה רוצה לפתוח בית כנסת נוסף מחמת שאינה מסתדרת באמת בהנהגת בית הכנסת או כיוון שהמקום צר וכו׳.

א. דעתו של הרדב״ז[15] ז״ל שאף נשאל בקהל שפרשו ממקום תפילתם ופתחו בית כנסת, והשיב להם שנהגו נכון בהנהגתם, מחמת הטעמים הבאים.

א: כיון שאין דעתם נוחה מבית הכנסת הקיים אין מתפללים במקום שאין דעתו מיושבת עליו ומחשבתו טרודה ונפסק להלכה שיש להתפלל במקום בו יכול לכוון יפה בתפילתו.
ב: כשם שאין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ כך גם לעניין תפילה.
ג: כאשר הלבבות חלוקים אין קילוסן עולה יפה.
ד: כדי למנוע מחלוקת ומדון עדיף שיפרשו ויתפללו לעצמם, ע״ש.

---

[14] שו״ת ישכיל עבדי ח״ד או״ח סימן י״ב.
[15] ח״ג, תע״ב. הובא גם במשנה ברורה סימן ק״נ סק״ב.

וכדברים האלו פסק גם כן תלמידו של ה׳אשל אברהם מבאוטשש׳ הגאון הגדול הרב שלמה דרימר[16] ז״ל, וזה לשון תשובתו:

״ואף אם לפעמים נהגו קצת מן העם להתפרד מבית הכנסת או מבית המדרש שכבר התפללו בו, ולקבוע להם מקום תפלה לעצמן, אם עושים כן מתוך שאין לבבם שלם עם הראשונים, ואין דעתם נוחה להתפלל עמהם, באיזה כוונה שהוא לשם שמים, הדין עמהם, כאשר האריך בזה הרדב״ז בתשובה (ח״ג סי׳ תעב)״. עד כאן דבריו.

הרי שהיות וגדול הכוונה בתפילה לכן באם השינויים והרגשת אי הנעימות מונעת מלהתרכז בה פשיטא ופשיטא שיכולים לפתוח בית כנסת נוסף ולהתפלל בו בכוונה.

ב. עוד מצינו סברא להתיר בדבריו של המהרשד״ם ז״ל שאף הוא נשאל בשאלה זו, במקום בו הילדים שבגרו פתחו בית כנסת נוסף כאשר האבות היו מתפללים בבית הכנסת הוותיק, וזה לשון תשובתו (ח״א או״ח סימן ל״ו):

״**הדבר פשוט** כביעתא בכותחא שאין כח לשום קהל להכריח לשום יחיד שיבוא ויתפלל בביהכנ״ס אשר התפללו אבותיו.

וזה אני אומר בין מצד הדין, בין מצד המנהג:

מצד הדין: כבר כתבתי כמה פעמים **דכל קהל וקהל כעיר בפני עצמו**. וכמו מי שרוצה לצאת מעירו לדור באשר לבו חפץ וכו׳, גם עתה למה לא יבוא מקהלו לקהל אחר פשיטא דלא גרע, כ״ש בטענת חזקה שאינו יכול להתפלל בכוונה כלל ואיך אפשר שנאמר שהקהל יכופו לבטל יחיד או יחידים שלא יעבדו את ה׳, וכבר אמרו שא״א לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ וכו׳.

ואם **מצד המנהג**: כבר ידוע כי בקוסטאנטינא רבתי ובשאר מדינות ועיירות מעשים בכל יום אנשים כשיהיה להם דבר לסיבת מה יוצאים מקהל זה והולכים לקהל אחר ואין דובר להם דבר, כי אין מכריחים לשום אדם שיעמוד הוא ואבותיו באותו מקום כיון שעתה אין רצונו להתפלל אלא במקום אחר.

ואפילו בעיר הזאת שאלוניקי שי״ל תקנה לעמוד כאו״א בקהלו לפעמים קצת מהם נפרדים מן הקהל והולכים ומתפללים במק״א ואין מוחה בידם,

ועוד היום ב׳ קהלות מספרד חשובות וחלוקות זמ״ז ק״ק גרוש ספרד לסיבת הפרשים שנפלו ביניהם יצאו מקצתם ועשו ביהכנ״ס לעצמם, גם ק״ק שלום יש קצת ימים מעטים שיצאו מהקהל מקצתם והלכו להתפלל בביהכנ״ס פרובינצה במקום שלא שיערו הם ולא אבותיהם ואפי׳ שמערערים עליהם קצת אינו אלא מצד שהיה ביניהם הסכמה קדומה, **אבל בלא זה פשיטא ופשיטא שאין כח לרבים להכריח ליחיד להתפלל אלא במקום שירצו**״. עד כאן לשונו.

דבריו של המהרשד״ם פשוטים וברורים ואלו המערערים בורים ומחלחלי ריב. ואנקוט כמה מלשונותיו של ה׳ישכיל עבדי[17]׳ לאחר שציטט את תשובת המהרשד״ם הנ״ל, וזה לשונו:

״הנה העתקתי כל לשונו אשר מהם יראה המעיין דמלבד שכל **דברי המערערים מהבל ימעטו, אלא גם זאת דאיסורא קעבדי באשר שמונעים אותם לעבוד את ה׳ במקום שלבם חפץ**.

והדברים ק״ו לנ״ד, דהרי אפי׳ בנדון מהרשד״ם דעמדו הם ואבותיהם במקום ההוא, עם-כל-זה גזר אומר דאם רוצים ללכת למקום אחר שלבם חפץ דאין שום אדם יכול למונעם, כל שכן בנידון דידן, דיחידים אלו אין להם שום קביעות במקום אחר תמיד דיש שם כמה בתי כנסיות

[16] בשו״ת בית שלמה (סימן כ״ו).
[17] המובא בס״ג.

ובכל פעם מתפללים במקום אשר ייטב להם או במקום שקרוב לדירתם, ועתה חשקה נפשם להתפלל בבית הכנסת היחידי אשר בו יותר נוח להם, דודאי אין כח בשום אדם לעכבם.

והמעכבם הרי הוא נלקה ונלכד ברשת עון החמור שמונע את חברו מעבודת ה׳ וגדול עונו מנשוא כדברי הריב״ש ז״ל הנ״ל,

באופן דכל הנך מילי מעלייתא שכתב מהרשד״ם ז״ל בנדונו הן במצד הדין, והן במצד המנהג כולהו שייכי בנידון דידן ואדרבה דידן עדיפא כדאמרן ופשוט״. עד כאן לשונו.

ה
העולה לדינא

כן בקודש חזיתך שבמקרה בו הנך שואל פשיטא ופשיטא שאין בהקמת הבית הכנסת הנוסף שום חשש איסור, לא משום אחרי רבים להטות ולא משום הסגת גבול ואף לא משום חילול ה׳[18].

מפני שכאמור **אין אף דעה בראשונים** האוסרת לפתוח בית כנסת כאשר הדבר בא מטענה צודקת ולשם שמים, כגון: שהמקום צר מלהכיל את כולם, או שממש הנוסחאות והנהגת בית הכנסת איננה מתאימה לקבוצת המתפללים ואף גורמים לחוסר ריכוז וכוונה בתפילה שאז אין קילוסם עולה יפה, כי עיקר התפילה הוי הכוונה, ולכן שרי לן לפתוח ביהכנ״ס נוסף ואין בזה אף איסור כדבריו של הרדב״ז.

ועוד, יש לדון כל קבוצה כעיר בפני עצמה כסברתו הבהירה והפשוטה של המהרשד״ם ובייחוד כיום שבכל עיר וכינוס יהודים ישנם כמה וכמה בתי כנסיות לכל קהל ועדה; חסידים, אשכנזים, ספרדיים, תימנים, וכו׳ ובהם גופא כמה וכמה סוגים. שלכן פשוט שכל קבוצה נידונה כיום כעיר ומקום בפני עצמו.

ובקשר לדברי הרא״ם שיש שמצטטים כאיסור, כאמור נתבאר שהטענה זו באה עקב עיון בתשובתו כי הלומד יראה שדבריו נסובו על קהל שפתח בית כנסת לשם מדון ומריבה מבלי טענה ועילה אמיתית שאז באמת יש מקום לאיסור ואילו במקום שיש טענה צודקת כתב **בפירוש** להתיר.

וכן דברי ׳המשפטי שמואל׳ באו עקב שהיה באותו מקום רק בית כנסת א׳ בעיר וממילא בפתיחת בית כנסת נוסף הוי כחילול ה׳ ואסר.

אך פשיטא שבמקום ויש כמה בתי כנסת או באם היו מגיעים לעיר הזו קהל גדול של מתפללים שאינם מסתדרים אם הבית הכנסת הקיים, כנידון המקרה שלפנינו, אף שהיה רק בית כנסת א׳ וודאי שהיה מורה להתיר כי בזה ניכר להדיא שבאו ועשו לעצמם את הנהגתם ונחשבים כעיר וקהל בפ״ע כדברי המהרשד״ם.

ורק במקום שיש בית כנסת א׳ בעיר וחלק מהמתפללים עצמם רוצים להקים להם בית כנסת אחר, הנה בזה אסר, ואילו גדול הראשונים – הריב״ש, התיר בכזה מקרה. והמגן אברהם לא

[18] ולהעיר שבתשובתנו לא נכנסו לטעם דקנאת סופרים תרבה חכמה, וראה בקובץ הערות וביאורים (תתקפ״ג) למאמרו של הרב ברוך אבערלאנדר שהאריך בסברא זו והסיק: ״לפי זה יצא לנו חידוש דין לימינו אלו בעיר שרבים בהם היהודים שאינם מקיימים תומ״צ שבאם באים שם לפתוח ביהכ״נ חדש על דרך בית חבד שכל ענינו להרבות ספסלי בית הכנסת ובית המדרש לקרב לב ישראל לאביהם שבשמים ולהשפיע עליהם להצטרף לקהילה היהודית להתפלל בביהכ״נ ולקיים מצות א״כ לכו״ע גם לפי החולקים על הריב״ש אין למחות בידם כי גם בזה שייך ההיתר של יגדיל תורה ויאדיר ובאמת בתי הכנסת היום הם גם מרכזים של לימוד התורה וא״כ גם בנוגע להם שייך הענין דיגדיל תורה ויאדיר ע״י שהרבנים יתמסרו יותר לבני קהילתם ויארגנו דרשות ושיעורי תורה יותר מעניינים וכיו״ב״. עד כאן.

הכריע כמי ההלכה. אך מי לנו גדול מהרמ״א שבחושן משפט משמע שפסק כהריב״ש כפי שהבאנו בתשובה, ולכן גם בכזה מקרה לא יהיה פשוט לאיסור[19].

וגם משום חשש איסור ׳הסגת גבול׳ לא שייך הכא שהרי אין בפתיחת הבית הכנסת הנוסף חשש של יורד לפרנסת חבריו[20], וגם כשיורד ע״י פתיחתו, הנה התייחסנו לזה בקצרה בגוף התשובה וביארנו שנראה מדעת רוב הראשונים להתיר בזה כי ההלכה אינה כשיטת האביאסף. ראה שם.

נמצא, שבעירכם יש מצווה גדולה בהקמת בית הכנסת כי השמחה והשלווה בשעת התפילה הוי הדבר הכי חשוב ובהקמתו פעלתם זאת ובניתם מקדש מעט לה׳, ואין מקום כלל לאלו שבאים ואומרים שאתם עושים איסור שבזה הם גזרו על עצמם, שהם עוברים על איסור אשר מונעים מקהל ישראל לעבוד את ה׳.

יהי רצון שבימים אלו יתקבלו תפילותינו ברחמים וברצון ונזכה לגאולה וישועה בקרוב, אמן כן יהי רצון.

נ.ב.

מה שיש טוענים אשר בליובאוויטש יש שליח ראשי למקום והוא האחראי הבלעדי על בתי הכנסת חב״ד בעירו וכדו׳.

יש להבהיר אשר כ״ק אדמו״ר נשי״ד הורה ושנה כמה וכמה פעמיים שיש לנוהג על פי דיני השולחן ערוך ולא לעשות פסק דין לעצמו, במקום ללכת ולעשות פסק דין אצל רבנים. ולכן בתשובה הבאנו את דעת השולחן ערוך למקום זה וכן יש לנוהג כי זהו דעת תורה.

ולהעיר מלשון רבינו בקשר לאלו הטוענים הטענות הנ״ל, וזה לשונו[21]:

״יש לשלול גם בנוגע לקצה השני - טעותם של הטפשים, **החוששים** מהקמת בית חב״ד נוסף בקרבת מקום, מפני שלוקחים מהם את הזכות להניח תפילין ליהודי פלוני... או שעי״ז יגרע בכבודם כו׳, ועד״ז בשאר טעמים כיו״ב.

ועד כדי כך גדלה טפשותם - שלא זו בלבד שאינם מניחים לאחר לפתוח בית חב״ד נוסף, דבו זה הס מלהזכיר... אלא עוד זאת, שמגרשים אותו בכלל מעיר זו, בהיותו בעה״ב - לדעתו - על העיר והסביבה כולה!... תוך כדי רדיפות, וגרימת צער כו׳, שאין כאן המקום להאריך בזה.

במקרה כזה - עליהם לעשות תשובה, לפייסו וכו׳. ואם עירבו בענין זה גם את בני ביתם, חייבים לפעול גם עליהם לעשות תשובה כו״״. עד כאן לשונו, ודי״ל.

---

[19] ולכן צע״ק על לשונו של האגרות משה (ח״ז, חו״מ סימן מ) שפסק במקום בו השקיעו הון בבנית בית כנסת א׳ באזור מסוים אשר גזר שם שבמשך עשר שנים אין לפתוח באף מקום באותו אזור בית כנסת אחר משום הסגת גבול. ותמוה שלא ציין לדברי הריב״ש, הרא״ם, הכנה״ג, הרדב״ז, המהרשד״ם, הישכיל עבדי ועוד שבמקום ויש טענה אמיתית כסגנון אחר או שהמקום צר וכו׳ וודאי שאין בזה משום הסגת גבול כבפנים.

[20] ולהעיר שכן פסק הגר״א וויס, וכלשונו: ״וכל זה תמוה בעיני דאיך נוכל לכפות על אנשים להתפלל במקום שאין לבם חפץ ומה זה ענין ליורד לאומנות חבירו, וכי נוכל לכפות על לקוחות שרגילים היו לקנות בחנות פלוני שלא לקנות בחנות של אלמוני, הלא לא מצינו איסור אלא על בעל חנות ולא על הלוקחין, וכאשר חלק מהמתפללים רוצים לפרוש הרי הם כלוקחים שהחליטו לקנות במקום אחר ואין עליהם כל איסור יורד לאומנות חבירו״. עד כאן. אך להעיר שדברים נכונים כאשר באמת החנות לא נפתחה באיסור, אך באם נפתחה באיסור יש שכתבו (ראה פתחי חושן גניבה ואונאה פ״ט סוף הערה א) שחל גם על הקונים איסור, משום לפני עיוור או מסייע לדבר עבירה. אך במקרה דידן לא שייך כלל. ואין כאן שום חשש של מסייע לדבר עבירה וכו׳, ויש עוד להאריך בזה ואכ״מ.

[21] ראה תורת מנחם התוועדויות תשמ״ז (ח״ב עמ׳ 338).